

ks. SZCZEPAN W. ŚLAGA

O DOKTORACIE *HONORIS CAUSA* BISKUPA MICHAŁA KLEPACZA

1. Podstawowym zadaniem każdego uniwersytetu, jako wspólnoty uczonych, było i jest poszukiwanie prawdy, rozwijanie poznania naukowego oraz wychowywanie w szacunku dla prawdy. Realizacja tych celów uzależniona jest nie tylko od określonych uzdolnień, umiejętności, rzetelności w pracy, odpowiedzialności i bezinteresowności członków tej wspólnoty, ale przede wszystkim od wolności i autonomii badawczej i organizacyjnej. Jedynie w warunkach pełnej wolności uniwersytet jako środowisko badaczy i uczących się, kultywując wypracowane wzorce etosu ludzi nauki, może dobrze służyć społeczeństwu poprzez pomnażanie kultury tak duchowej, jak i materialnej. Uniwersytety poprzez wielorako ukierunkowane badania w każdej społeczności i narodzie są nosicielami i krzewicielami tych dóbr, które bezpośrednio czy pośrednio służą człowiekowi. W ostatecznym więc obrachunku każda tego typu wspólnota uczonych ma charakter na wskroś humanistyczny, wpływa na kształt kultury, sprzyja rozwojowi ducha ludzkiego, ukazuje pełnię osobowego wymiaru człowieka i sensu jego istnienia i przeznaczenia. Osoby szczególnie uzdolnione, które w sposób odpowiedzialny włączają się w dzieło współtworzenia dóbr kultury, poddając się wymogom reguł myślenia i zasadom etosu poszukiwaczy i głosicieli prawdy naukowej, obdarzane są przez wyspecjalizowane wydziały zaszczytnym tytułem doktora, a w szczególnych przypadkach tytułem doktora *honoris causa*.

Funkcjonujące dziś zasadnicze idee wspólnoty badaczy oraz ideały uczonego i nauczyciela akademickiego wypracowane zostały właściwie już w pierwszych uniwersytetach (od XII w.), m.in. w Bolonii, Paryżu, Oxfordzie, Padwie, Rzymie, Pradze, Krakowie. Mimo wielorakich przemian dziejowych uniwersytety zawsze spełniały doniosłą rolę kulturotwórczą i cieszyły się prestiżem i powszechnym szacunkiem jako najwyższe autonomiczne i wolne instytucje badawcze i nauczające.

2. Do chlubnych tradycji wspólnot akademickich nawiązał dość wcześnie Uniwersytet Wileński, któremu zawieruchy dziejowe nie szczędziły twardego i straszliwego losu¹. Jako Akademia, powstał w 1579 roku z wcześniej istnie-

¹ Na temat dziejów Uniwersytetu Wileńskiego por. m.in.: M. K o s m a n , *Uniwersytet Wileński 1579–1979*, Wrocław 1981; L. P i e c h n i k , *Początki Akademii Wileńskiej*, Rzym 1984; D. B e -

jącego kolegium jezuickiego, która zmieniała swą strukturę i nazwę kolejno: Szkoła Główna Wielkiego Księstwa Litewskiego (od 1781), Szkoła Główna Wileńska (od 1797), Cesarski Uniwersytet Wileński (lub: Imperatorski Uniwersytet Publiczny, od 1803). Po upadku powstania listopadowego Uniwersytet Wileński zlikwidowany ukazem carskim z 1831 roku, a z Wydziału Teologicznego i Seminarium Głównego utworzona została w 1833 roku Rzymskokatolicka Akademia Duchowna w Wilnie, przeniesiona w 1842 roku jako Akademia Duchowna do Petersburga. Po pierwszej wojnie światowej Uniwersytet wznowił w Wilnie swą działalność i rozwijał się pomyślnie aż do zamknięcia Uczelni przez władze litewskie w grudniu 1939 roku. Wydział Teologiczny kontynuował nauczanie tajne do czasu aresztowania profesorów przez gestapo (3 III 1942). Po wojnie próbował wznowić swą działalność, ale w 1945 roku znowu władze litewskie wydały profesorom i studentom nakaz opuszczenia Litwy. Wydział Teologiczny wraz z Seminarium rozpoczął w maju 1945 roku w Białymstoku normalną pracę, próbując znów odrodzić się jak Feniks z popiołów, niestety bezskutecznie.

Mimo tych okrutnych losów Uniwersytet Wileński cieszył się stale wielką sławą. Wystarczy wspomnieć, że jego słuchaczami byli m.in. A. Mickiewicz, J. Słowacki, J. I. Kraszewski, a pracowali w nim tej miary uczeni, jak m.in. Jan i Jędrzej Śniadeccy, S. B. Jundziłł, J. Lelewel, T. Czeżowski, J. Dembowski, S. Pigoń, K. Górski.

Do grona tej znamienitej wspólnoty uczonych dołączył pod koniec 1936 roku ks. Michał Klepacz jako profesor nadzwyczajny filozofii chrześcijańskiej. Pracował tu jako kierownik Katedry Filozofii Chrześcijańskiej, potem dziekan Wydziału Teologicznego USB, aż do jego likwidacji. Nauczał dalej tajnie w Seminarium Duchownym do chwili aresztowania. Po powrocie (4 VIII 1944) z obozów i miejsc pracy przymusowej podjął wykłady w Archidiecezjalnym Seminarium Wileńskim, zabiegając intensywnie o reaktywowanie Wydziału Teologicznego.

Po wydaleniu z Litwy przyjechał 30 kwietnia 1945 roku, tzw. transportem akademickim, do Białegostoku. Rozpoczynając tutaj wykłady seminaryjne, podjął natychmiast jako dziekan, usilne i długotrwałe zabiegi o legalizację Wydziału Teologicznego USB przez polskie władze państwowe.

3. Stuletnia rocznica urodzin biskupa Michała Klepacza, przypadająca 23 lipca 1993 roku, stwarza nader dogodną okazję do przywołania z przeszłości drobnego na pozór, ale chlubnego faktu związanego z życiem i naukową działalnością Biskupa.

We wtorek, 13 kwietnia 1947 roku, w dwa dni po uroczystej konsekracji biskupiej w farze białostockiej, zebrała się Rada Wydziału Teologicznego USB.

auvois, *Szkolnictwo polskie na ziemiach litewsko-ruskich 1803–1832*, t. I, *Uniwersytet Wileński*, Lublin 1991; T. Kraheł, *Zarys dziejów (Archi)diecezji wileńskiej*, „*Studia Teologiczne Biał. Droh. Łom.*”, 1987–1988, 5–6, s. 7–72; L. Piechnik, *Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600–1655*, Rzym 1983.

Celem posiedzenia stał się wniosek, przedstawiony przez dziekana Wydziału, ks. prof. Czesława Falkowskiego, o nadanie biskupowi Klepaczowi tytułu doktora honoris causa USB. Wniosek został przyjęty jednogłośnie, jak wynika z rękoписu protokołu, który przytaczam w całości.

Protokół

posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Stefana Batorego w Białymstoku, odbytego dnia 15 kwietnia 1947 roku.

*Obecni: ks. prof. dr Czesław Falkowski, przewodniczący jako Dziekan,
ks. biskup prof. dr Ignacy Świrski,
ks. prof. dr Paweł Nowicki,
ks. mgr Antoni Cichoński,
ks. dr Władysław Suszyński.*

*Nieobecni: ks. biskup prof. dr Michał Klepacz
ks. prof. dr Aleksander Wóycicki.*

Przedmiot obrad: ks. prof. Falkowski referuje i wnosi o nadanie Księdzu Biskupowi prof. dr Michałowi Klepaczowi w uznaniu jego pracy naukowej i organizacyjnej jako Dziekanowi Wydziału w najcięższym okresie tytułu Doktora honoris causa Wydziału Teologicznego USB.

Wniosek przyjęto jednogłośnie.

Na tym posiedzenie zamknięto. Protokół odczytano i przyjęto.

ks. Czesław Falkowski

† Ignacy Świrski bp

ks. Paweł Nowicki

ks. Władysław Suszyński

ks. Antoni Cichoński

Zachował się także odpis listu, jaki tego samego dnia ks. dziekan Falkowski wysłał do biskupa Klepacza, powiadamiając go o nadanym mu doktoracie honoris causa:

*DO JEGO EKSCELENCJI KSIĘDZA BISKUPA MICHAŁA KLEPACZA
PROFESORA WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO UNIWERSYTETU
STEFANA BATOREGO W BIAŁYMSTOKU*

Niniejszem mam zaszczyt powiadomić Waszą Ekscelencję, iż Rada Wydziałowa na posiedzeniu swem w dniu 15 kwietnia 1947 roku, w uznaniu wielkich zasług Waszej Ekscelencji, położonych na polu naukowym i organizacyjnym w najtrudniejszym okresie istnienia naszego Wydziału i Uniwersytetu, uchwaliła zaszczyścić Waszą Ekscelencję tytułem Doktora honoris causa naszego Wydziału.

Odpowiedni dyplom wydany będzie wówczas, gdy warunki na to pozwolą.

(-) ks. prof. dr Czesław Falkowski

Białystok, 15 kwietnia 1947 roku

Protokół

posiedzeniu Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu
Stepana Batorego w Białymstoku, odbytego dnia 18 kwietnia
1947 r.

Obecni: Ks. Prof. Dr. Czesław Falkowski, przewodniczący jako Dziekan.

Ks. Biskup Prof. Dr. Józef Świrski,

Ks. Prof. Dr. Paweł Nowicki.

Ks. Mgr. Antoni Cichowski,

Ks. Dr. Władysław Szwajkowski.

Nieobecni: Ks. Biskup Prof. Dr. Michał Klepacz.

Ks. Prof. Dr. Aleksander Wójcicki.

Przedmiot obrad: Ks. Prof. Falkowski referuje i wnosi o udzielenie
Wzajem Biskupowi Prof. Dr. Michałowi Klepaczowi a mianowicie jego
pracy naukowej i organizacyjnej jako Dziekanowi Wydziału
w najcięższym okresie życia Doktora honoris causa
Wydziału Teologicznego S. B.

Wniosek przyjęto jednogłośnie.

Na tym posiedzeniu zakończono. Protokół czytano i przy-
jęto.

Czesław Falkowski
Ks. Paweł Nowicki:

Ks. Stefan Cichowski —

Józef Świrski b.p.

Ks. Władysław Szwajkowski.

O uroczystej promocji i odśpiewaniu *Gaude Mater Polonia* nie mogło być mowy ze względu na sytuację, w jakiej znajdował się Wydział Teologiczny USB. Intensywne starania o jego legalizację w Polsce i uznanie go bądź za samodzielną uczelnię w Białymstoku, bądź przyłączenie do Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu lub Uniwersytetu Warszawskiego trwały przez kilka lat i spełzły na niczym. Zabiegi te podejmował przede wszystkim ks. prof. Klepacz jako dziekan (i później jako biskup łódzki) wraz z prodziekanem Wydziału, ks. prof. Świrskim, wspomagani m.in. przez ks. prof. A. Pawłowskiego, arcybiskupa R. Jałbrzykowskiego, członków Episkopatu Polski (kard. S. A. Sapiechę, kard. A. Hlonda); prowadzili bezpośrednie rozmowy, bądź ślali listy i memoriały do Ministerstwa Oświaty, Departamentu Wyznań, do rektora Uniwersytetu Toruńskiego. Władze państwowe zarejestrowały wprawdzie kilku profesorów przy Kwesturze Uniwersytetu Warszawskiego, która wypłacała im przez pewien czas pobory miesięczne, jednak nie wyrażały zgody na zatwierdzanie nadawanych przez Wydział stopni naukowych². Mimo trudnej sytuacji politycznej Wydział Teologiczny USB prowadził działalność naukowo-badawczą i dydaktyczną, nawet po jego oficjalnej likwidacji w 1948 roku.

Przyznany biskupowi M. Klepaczowi doktorat honorowy, jako najwyższe odznaczenie nadawane przez uczelnie wyższe osobom szczególnie zasłużonym dla nauki i kultury, jest i dzisiaj dla łódzkiej wspólnoty diecezjalnej, której przewodził przez 20 lat, powodem do wielkiej radości i dumy. Radość tę jako urodzinową wiązanekę kwiatów składamy w hołdzie swojemu wielkiemu Pasterzowi i wybitnemu Uczonemu.

² Białostocki okres istnienia i działania Wydziału Teologicznego USB całościowo i wnikliwie – na podstawie zachowanych materiałów archiwalnych – przedstawił S. Hołodok w artykule *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Białymstoku (1945–1951)*, „Studia Teologiczne Biał. Droh. Łom.,” 1992, 10, s. 117–136. Księdzu dr Hołodokowi składam tu serdeczne podziękowanie za udostępnienie przytoczonego wyżej protokołu oraz listu w sprawie doktoratu h.c. biskupa M. Klepacza.

